

Benassal i Ulldecona, *eskodōrs* a Gandesa i Tortosa.

No és inversemblant que ja tinguem un testimoni d'aquest mot en el *Torcimany*, c. l'a. 1390, car Lluís d'Aversó posa *escadorç* en una llista de set rims en *-òrc* (*esforç*, *torç*, *estorç*, etc., § 1362), *escadorci* en un grup de vuit rims en *-orci*, tots presents verbals (com *forci*, *esforci*, *torci*, *retorci*, § 994: les primeres persones en *-i* abunden en aquesta obra).¹

D'altra banda d'on vindria aquest mot? Hi ha una semblança considerable amb *cadarç* 'seda grollera dels capells enredats' que ja tenim en els *CostTort.* (392) i en la Tarifa de Barcelona de 1271 (*EntreDL* 1, 156.16), i que sovint apareix en la variant *escadars* (S. XVI, *DAG.*; «aldúcar», Lab. 1839), val. *escadassar* 'llevar del capell de seda tota la brutoreta i brossa que tingui d'estar en la botja' (Pego, Sanet, *AlcM*), etc.; germà del port. *cadarço*, oc. ant. *cadartz*, cast. *cadarzo*, veg. *DCEC* (1, 572a); és sabut que això prové del gr. *ἀκάθαρτος* 'impur', 'sense netejar', sigui per mitjà d'un derivat o diminutiu grec **ACATHARTIUM*, sigui per una transposició de la *τ* amb la *θ* gregues, aquesta en la seva pronúncia medieval fricativa.

Com que abans de pendre València, i ben cert encara a tot el S. XIII, les terres de l'Ebre foren les més pròpies entre les catalanes per al conreu dels cucs de seda, i en aquell temps el Port Fangós o de Tortosa era encara un dels més grans punts de partida del tràfic comercial de sedes i draps, en terres catalanes, sobretot cap a Itàlia i Provença —donats els grans avantatges que hi tingueren arran de la reconquesta els nostres aliats genovesos i marselesos—, hem de creure que des de la zona de l'Ebre es féu gran comerç de tot això, i des d'allà s'exportaren molts paquets de draps i teixits, i en particular sedes i cadarsos.

El cadars devia ser exportat, alhora, en qualitat de mercaderia tolerada, però també sovint quedaria com un rebuig: passaria només amb l'excusa de completar una comanda amb paquets escadussers. En boca dels moriscos o novells cristians d'aquella terra, de pronunciació arabitant, i ja abans en la dels sarraïns de l'Ebre, la *a* sonava a molt velaritzada, sobretot en les condicions fòniques de la síl·laba darrera d'aquest mot: car hem de suposar que deien *qâârç* i llavors la tònica (entre *ç* i *rç*) havia de sonar molt velar (una mica menys la inicial, per tant coexistiren *escodors* i *escadors*). Que la *ç* fos sentida adés com a *d*, adés com a *t* (*escatusser*), es comprèn així mateix.

D'altra banda no em satisfà *AlcM* en admetre que *escadusser* sigui un mer derivat d'*escadors*. Crec que s'imposa admetre que hi hagué encruament amb el quasi-sinònim *escarser*. Així s'expliquen millor: 1) l'extensió del mot a les terres del Nord i a tot el Principat; 2) l'aparició del sufix *-er* i no d'un altre (que seria més usual amb tal funció, *-à*, *-i*, *-ós*, etc.); 3) fins i tot el significat. Ara bé *escar(s)er* fa, a comarques de més al Nord, un paper bastant semblant al del modern *escadusser* del català central: *eskarsé* «impar, senar» en el *CpTarr.* (*BDC* VI, 43: *parells i escarsers*), i *AlcM* l'assenyala en el Pla d'Urgell, Segarra i Pont de Suert; sense ser d'ús general a la Vall

d'Aran, no hi és desconegut; en el Baix Segre vaig anotar *loz eskasés* 'els senars', per oposició als nombres parells (Soses, 1964). Per a l'etimologia d'*escarser*, veg. *ESCAS*.

¹ Cf. *escadarç* i *escadarssi*, §§ 1360, 1152. No hi ha definicions, i el timbre obert no coincideix amb el tancat que *AlcM* atribueix al nostre mot. Però és segura aquesta dada? L'informe erroni que tenim dret a sospitar de Tortosa, fa témer que ací el benemèrit diccionari s'ha hagut de refiar d'informadors poc arrelats o poc precisos. Altrament *escadorç* és d'una estructura molt singular, i quina altra cosa podria ser?

Escafa, V. *esquifit* *Escajada*, V. *esquifit*

ESCAFANDRE, pres del fr. *scaphandre* m., compost amb la frase grega *σκάφη ἀνδρός* 'llagut d'home (bot per a home)'. □ 1.ª doc.: c. 1900.

Vogel (1911) sembla treure *escafandra* (f.) d'algun dicc. anterior, però no és encara en Lab. 1888 ni *Bulbena* 1905; va usar-lo Guimerà figuradament. En francès, des de c. 1800, i del francès degueren pendre'l el castellà [1864] i el català, com revela la mala adaptació com a femení; segons Lorenzo-Murga (1864) l'aparell fou inventat a Breslau l'any 1797; segons Ang. Prati en francès, des de 1800, i ja el 1775, com a nom d'un salvavides de suro.

DERIV.: *Escafandrer* [1887, Bosch de la Trinxeria, *DAG.*; *DBal.*].

Escafoide [-oides, 1868, *SLitCosta*], altre compost de *σκάφη* 'bot' amb *εἶδος* 'aspecte'.

ESCAFARLATA, del fr. *scaferlati*, provençal *escafarlāti*, id. origen incert. □ 1.ª doc.: 1917, *DOrt*.

«Els carboners --- el que estalviaven en vi ho gastaven en tabac: una *escafarlata* pestilent, que anava embolicada amb paper d'estrassa», PBertrana (*Els Herois*, 1920). En una història de contrabandistes i carrabiners: «Es posen a carregar la pipa. UN GUARDIÀ: Tens *escafarlata*? L'ALTRE GUARDIÀ: En tinc de primera: és de contraban», Coromines (*De Plaer no n'hi ha mai prou*, 1927, VIII, 235).

En el *TdF*: «*Escaferlāti*, *escafarlāti* m. Scaferlati, nom technique et administratif du tabac à fumer. *Cop d'escafarlāti*: coup imprévu, coup de jarnac; *tour d'escafarlāti*, *tour de chenapan*». Aquestes frases donen a entendre que deu tractar-se també d'un tabac groller o de qualitat forta, dolenta o dubtosa. En francès el recollí primer Littré: «*Scaferlati* m. tabac mis sous forma de lanières finement tranchées, et destiné à la pipe et à la cigarette; c'est le nom technique et administratif du tabac à fumer».

Littré i el *TdF* citen un article de la «*Revue Deux Mondes*», 1868, que, com a explicació etimològica, dóna a triar entre el nom d'un obrer italià que treballava en tabacs a la primera meitat del S. XVIII, i una corrupció de l'it. *scarpelletti* «petits ciseaux». Tant Littré com Mistral vacil·len o en dubten car en donen encara d'altres explicacions vagues o impossi-